עין משפט
נר מצוה

כו
א טוש"ע יו"ד סי' שמג ס"ג

כז
ב טוש"ע או"ח סי' קט ס"א בהג"ה

כח
ג מיי' פ"ה מה' כלי המקדש ה"ד סמ"ג לאוין קכו

מסורת הש"ס

תוספתא ברכות פ"ב ושם הגי' הסופד

ע' תוס' ברכות כא. ד"ה עד

תוספתא פ"ב. ברכות יט:

סנהדרין יט.

תני א *ההספד וכל העוסקין בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה מעשה היה והפסיקו רבותינו לקרית שמע ולתפילה והא תנינן אם יכולין להתחיל ולגמור מתניתא ביום הראשון ומה דתני תנא ביום השני. א"ר שמואל בר אבדומא ב *זה שהוא נכנס לבית הכנסת ומצאן עומדין ומתפללין אם יודע הוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל שליח ציבור כדי לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן אמרו תרין אמוראין חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפילה א"ר פינחס ולא פליגי מאן דמר באמן של האל הקדוש בשבת ומאן דמר בשומע תפילה בחול. *תני ר' יודה אומר היו כולם שורה אחת העומדין משום כבוד חייבין משום אבל פטורין ירדו לספד הרואין פנים פטורין ושאינן רואין פנים חייבין הוי הדא דתנינן העומדין בשורה הפנימים פטורין והחיצונים חייבים משנה אחרונה הדא דתני העומדים משום כבוד חייבין משום אבל פטורין משנה ראשונה והיי דתנינן *תמן ג וכשהוא מנחם את אחרים דרך כל העם עוברין זה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם משנה אחרונה ס"א ראשונה
א"ר

תני ר"י אומר היו כולם שורה אחת העומדים משום כבוד חייבין. פי' דכמו דבעומדים בב' שורות נ"מ בין הפנימית להיצונה כמו כן בעומדים בשורה אחת ג"כ נ"מ בין העומדים משום כבוד ר"ל דבאים לנחמו [כדפרש"י ז"ל בדף י"ט ע"ב ד"ה מחמת] חייבין והעומדים משום אבל ר"ל הקרובים שמתאבלים עמו כמו בעל ואשתו כדאיתא בש"ס ובפוסקים ז"ל פטורין משום דלעולם איכא בהן שורה הקרובים יותר להאבל ע"כ בב' שורות איכא קרובים יותר להאבל שורה הפנימית ובשורה אחת איכא ג"כ קרובים יותר להאבל העומדים משום אבל ולעולם איכא חייבין ופטורין ע"ז קאמר הוי הדא דתנינן העומדים בשורה כו' משנה אחרונה דאבלים עוברים והמנחמין עומדים מדוקדק לשון העומדים בשורה והדא דתני העומדים משום כבוד כו' משנה אחרונה כנ"ל מדוקדק ג"כ לשון עומדים והיי דתנינן תמן וכשהוא מנחם אחרים דרך כל העם עוברים כו' משנה ראשונה [והא דמועתק בספרים ס"א משנה ראשונה הוא מבעמ"ג אחד שהגי' בלדו ותיקן וכן האמת ונעתק אח"כ לפנים] אר"ח בראשונה היו המשפחות עוברות כן צ"ל וכן הוא במס' סנהדרין דף י"ט עיי"ש כן מוכח גי' הסוגיא הזאת:
מהו

תני. בתוספתא דמכלתין פרק ב' הסופד וכל העסוקין בהספד מפסיקין לק"ש וכו': והא תנינן אם יכולין להתחיל ולגמור. עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו לקרות והיכי קתני בברייתא דאפי' הן עסוקין בהספד מפסיקין לקריאת שמע: מתני' ביום הראשון. מיירי דאז פטורין מקריאת שמע ומה דתני תנא בתוספתא דמפסיקין מהספד לק"ש בהספד של יום השני: אם יודע הוא מתחיל וגומר. אם יכול להיות מתחיל וגומר עד שלא יתחיל וכו': תני ר' יודא אומר וכו'. בתוספתא שם: העומדים משום כבוד. עצמן לא משום האבל חייבין בקריאת שמע: משום אבל. משום כבוד האבל פטורין: הרואים פנים. פני האבל פטורין: הוי הדא דתנינן וכו'. כלומר דהש"ס מפרש דלא תימא דר' יודה פליג אהא דתנא קמא דהתם בתוספתא דמחלק בין הרואין פני אבל דפטורין ושאינן רואין חייבין וכדתני במתני' דהא בשורה אחת הכל הן רואין פני האבל וא"כ לדידיה לאו ברואין פני האבל תליא מילתא הלכך קאמר דלא פליג ר' יודה אלא כאן למשנה אחרונה וכאן למשנה ראשונה וכדלקמן: משנה אחרונה. היינו כדמייתי לקמן להא דר' חנינא וכצ"ל בראשונה היו משפחות עוברות ואבלין עומדין משרבת תחרות בציפורין התקין ר' יוסי בן חלפתא שיהיו המשפחות עומדות והאבלין עוברין. ובספרים כתוב בחילוף וטעות דמוכח הוא שהרי המחלוקת היתה ביניהם שכל אחת ואחת אומרת אני עוברת תחילה וע"כ כמו שהגהתי הוא והשתא מפרש הש"ס דהא דתנן במתני' העומדים בשורה וכו' אלמא שהעם היו עומדין והאבלין עוברין כמשנה האחרונה היא ולפיכך בראיית פני האבל תליא מילתא דכשעמדו ונעשו שורות שורות הפנימית שרואין פני האבל שעובר לפניהם פטורין ושאינם רואין חייבין והא דקאמר ר' יהודה העומדים משום כבוד חייבין זהו כמשנה ראשונה שהעם היו עוברים והיינו דקתני היו כלם שורה אחת לפי שלמשנה ראשונה שהעם היו עוברין מסתמא לא היו שורות שורות אלא כדרך העוברין זה אחר זה והכל בשורה אחת והא דקתני העומדים לאו שהיו עומדין בשורה אלא דה"ק העומדים שם כדי לעבור לפני האבל אם משום כבוד שהן מקפידין על כבוד עצמן ועומדין שם כדי לעבור בראשונה אחר שיבא האבל חייבין בק"ש ואם משום כבוד האבל כלומר אלו שאין מקפידין על כבוד עצמן ולעבור בראשונה אלא עומדין כדי לעבור לפני האבל ולנחמו פטורין: והאי דתנינן תמן. בפ"ב דסנהדרין גבי כ"ג וכשהוא מנחם את אחרים דרך כל העם עוברין וכו' אלמא שהעם היו עוברין והאבל עומד האי אתיא כמשנה ראשונה. וכגי' ס"א הכתובה בספרים וכדפרישית. ולנסחא דגרסי
משנה

מראה הפנים

פ"ז ובפ"ח בהלכה ה' ושיה נ"ל שזה היה כשראה לבית הקברות בעומדו תולה וכל זה דוחק ובענין שפירשנו בדיבורא הייני כשהרים קולו בהספד ובדיבור מעגינים כאלו התפעל בעצמו למען יעורר לב העם השומעים וכמאמרו לשם והמי יתן אל לבו:

הסופד וכל העסוקין בהספד מפסיקין לק"ש. הכי תני לה בתוספתא ולמאי דמוקי לה הכא ביום השני א"כ אפי' הסופד מפסיק הוא לק"ש ביום השני אבל ביום הראשון ודאי אין לו להפסיק דאפי' שאר כל העם העסוקין ושומעין ההספד פטורין הן שם מק"ש אלא שדין בהם דנשמטין אחד אחד וקורין כדתני בברייתא התם דף י"ט ע"א העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין א' א' וקורין וכזה דברי הטור בסי' ע"ב מבוארין הן דסובר לפי אוקמתא דהכא לא פליגי הני ברייתות דתוספתא ודהתם דשם מיירי בשאר העם השומעין ההספד ואפי' ביום הראשון נשמטין וכו' והחזן המספיד הוא דפטור והא דקתני במתני' אם יכולין להתחיל וכו' אלמא דלא קראו עדיין ולא היו יכולין להפסיק בתוכים המספידים מיירי וביום השני אפי' תוכים המספידין חייבין הן להפסיק ולקרות ק"ש והב"י הביא שם להא דהכא בשם הרא"ש ז"ל וכפי הגי' הישנה שהיה בהרא"ש כל העסוקין בהספד פטורין מק"ש וכו' ופלפל שם הרבה בענין הקושיא והא תנינן וכו' דעל המעשה קאי וכדברי הטור. והכל שלא לצורך הוא שמבואר הגי' בתוספתא כמו שהוא לפנינו והאוקימתא דהכא וכדפרישית ודעת הטור היה לפרש דלא פליגי הברייתות וכדאמרן. ודעת הרמב"ם ז"ל שהשמיט להתוספתא ולאוקמתא דהכא מפני שסמך על הברייתא דהתם הנזכרת ומסתמא דברייתא משמע דאין לחלק בין יום ראשון לשני וכן לא חילק בין המספידין להשומעין דסתם וכתב וקוראין וחוזרין להספד כדתני בברייתא שתם העוסקין בהספד וכו' נשמטין וקורין:

אם יודע מתחיל וגומר וכו'. ובבבלי פרקין דף כ"א ע"ב קאמר רב הונא אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ למודים וכו' וכתב הב"י בסי' ק"ט בשם תה"ד דיש לנהוג גם כאלו שני אמנים כהך דהכא. ולקמן בסוף פ' תפלת השחר גרים הכא לא כמפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין של מוסף אם יודע שהוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל ש"ץ כדי לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן אמרו וכו' כדנקט כאן והתוס' והרא"ש מביאין שם להך דתפלת שחר וכתבו ומתוך הירושלמי משמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלימות במוסף של חול כגון בר"ת ובחה"מ ומיהו אנן סמכינן וכו' ולבסוף כתבו ובירושלמי י"ל כמי דט"ס הוא ול"ג של מוסף אלא בא ומצאן מתפללין וכן משמע בירושלמי בפ' מי שמתו דגם זו המימרא כתובה שם ולא הזכיר של מוסף כלל. וכן הרשב"א ז"ל בחדושיו הביא להך דתפלת השחר ולפרש דמה דקאמר התם באיזה אמן וכו' אדלעיל קאי דמצאן ומתפללין של מוסף וכו' וא"כ או דס"ל להירושלמי דמתפללין י"ח במוסף של ר"ח וחה"מ או דט"ס הוא. ולולי דבריהם ז"ל הייתי אומר דא"צ להגיה ולמחוק בהיא דתפלת השחר וגם האי תלמודא לא סבירא ליה כלל להא דמפרשי שמתפללין י"ח במוספי ר"ח וחה"מ אלא דשם בשבת מיירי ובאמן דהאל הקדוש והא דקאמר אבתרה באיזה אמן וכו' לאו אדהתם קאי אלא דאגב הוא מייתי התם להא דאיתמר לעיל כאן וכדרך הש"ס בזה דאידי דאיירי בהאי ענינא מייתי לכולא דאיתמר בעלמא וכלומר כמו דאיתמר הך פלוגתא לעיל ומשם תלמד להבין דהא דאמרי' הכא במוסף בשבת הוא וא"כ האי אמן אמן דהאל הקדוש הוא ועיין עוד מזה בסוף הפ' דלקמן ד"ה באיזה אמן ושם תמצא ראיה נכונה לדברי ואין למחוק תיבת מוסף מהתם דאם תמחוק צריך למחוק עוד שורה אחת שם וזה אי אפשר במקום דאין הטעות מוכח ומוכרת וע"ש:

תני ר' יודה אומר היו כולם שורה אחת וכו'. לפי הך גי' דהתוספתא מפרש האי ש"ס שפיר דל"פ והיינו דקאמר שורה אחת וכמבואר היטב בפנים וגי' הבבלי בפרקין בברייתא בדף י"ט ע"ב ת"ר שורה הרואה פנימה פטורה ושאינה רואה פנימה חייב רבי יהודה אומר הבאין מחמת האבל פטורין מחמת עצמן חייבין ופירש"י ז"ל מחמת עצמן ולא מחמת כבוד שלא באו לנחם אלא לראות את המאורע והיינו כמי דפרישית לנסחת דברי ר' יודה בתוספתא בזה משום כבוד חייבין שבאו משום כבוד עצמן ולא מחמת כבוד האבל. וכך היא נסחת הרי"ף בסיפא דדברי ר' יודה ומחמת כבוד חייבין. ומיהו משמע לפי' גי' הבבלי דלא גרים בדברי ר"י היו כלם שורה אחת דר' יודה אהא דקאמר ת"ק קאי ולפלוגי הוא דאתא וכתב רבינו יונה ז"ל אית דמפרשי לתומרא דהרישא קאי וה"ק כי אמרי' דשורה הרואה את הפנים פטורה הני מילי באותן שבאו מחמת האבל אבל הבאים מחמת
כבוד

פירוש מבעל ספר חרדים

שמע לפי שמבטלין את הקריאה: ה"ג הני כל העוסקין בהספד מפסיקין לק"ש וכו'. וכן הביאה הרא"ש: אמן של האל הקדוש וכו'. הרא"ש והתוספות הביאו ירושלמי זה וסיימו לכך יש ליזהר לענות אמן באל הקדוש וגם לענות באמן כלומר זהירות גדולה מאוד יותר מבשאר אמן אבל משום עניית קדושה עם צבור לא חש הירושלמי דס"ל כרב הונא דאמר בבבלי היחיד אומר קדוש וכתב רשב"א תמיה לי והלא משנה שלימה שנינו במגילה אין פורסין על שמע וכו' בפחות מעשרה וטעמא משום קדושה דאית בה ורב הונא דאמורא הוא פליג אמתני'. וראיתי בפירוש רש"י ז"ל דהכא הכי קאמר שמתפלל בתוך הצבור אומר קדוש עכ"ל: מחמת האבל. קרוביו ובני משפחתו. מחמת כבוד שאר העם הבאים לנחמו: היו כולם שורה אחת. כלומר אפי' שבין הבאים לכבוד בין הבאים לאבל ואמר כן שפעמים הבאים מחמת כבוד ממלאים כל שורה ראשונה שהם קודמים ואז פשיטא דהעומדים אחריהם דבאין מחמת האבל פטורין: ירדו להספד. כמו תניא אידך והוא דלא כר' יהודה וכן בבבלי מייתי לה במחלוקת: הרואין. כל בני השורה הפנימית אפי' הבאין מחמת כבוד פטורין. ויש לפרש הירושלמי דלא כבבלי וכולה רבי יהודה היא ומחלק בין הספד כבוד דעם רב שיש שורות הרבה להספד קטן דאין שם בני אדם רק כדי שורה אחת: ה"ג הדא דתנינן העומדים בשורה וכו' והדא דתני העומדין משום כבוד וכו' משנה ראשונה והדא דתנינן תמן וכשהוא מנחם וכו' משנה אחרונה. פירוש דמתני' וברייתא דהכא דאמרינן דהבאים לנחם יושבים שורות שורות סביב האבלים [איכו] כלשון המתני' דסנהדרין פרק כהן גדול דתנן התם דכשהכהן גדול מנחם את האבל דמאת שאינו שלו כ"ע מודים דיכול לילך אחר המטה דלא טרוד דלא אתי למינגע וכשהעם חוזרין מבית הקברות אל מקום אחד לנחם האבלים כל העם עוברין בזה אחר זה ומנחמין האבל שעומד במעמדו וכל אחד אומר לו תתנחם מן השמים והממונה ממצעו שהוא הולך לימין כהן גדול וכל העם משמאלו נמצא כהן גדול באמצע הרי נראה בהדיא דהמנחמין עוברין ומנחמין האבל העומד במעמדו ולא היו המנחמין עומדים שורות שורות וקאמר הירושלמי דלא קשיין, א דדי הא] הכא משנה ראשונה שנישנית בראשונה שהיה המנהג כך והא דסנהדרין נשנית באחרונה
כשנשתנה

תוס' הרי"ד

קאי על יום ג' ועל כל ז' אבל בירושלמי דגרסינן ברישא הא דר"י בשם ר"א והד"ג ביום הראשון אינו נותן תפלין בשני הוא נותן תפלין ואם באו פנים חדשות חולצן ע"כ דקאי על יום שני דשלישי מאן דכר שמיה הכא וא"כ מדייק שפיר דהאי ס"ד דחולץ בשני למה ליה למימר הלכה כר"י בתלייה נימא הלכה כר"א ודו"ק:

שנויי נוסחאות (סו"א) **העוסקין** בד"ו **העסוקין**. (סו"ב) **אבדומא זה** בסרי"ל **אבודמה מי**. (סו"י) **וחד** בסרי"ר **וחרנה**. (סו"ג) **בשומע** בסרי"ר **באמן של שומע**. (סו"ג) **שורה** בסרי"ר **עומדין בשורה**. (סו"ו) **לספד** בסרי"ר **לספר**. (סו"ז) **העומדין בשורה** בסרי"ר ליתא. (סו"ז) **דתני** בסרי"ר **דתני תנייה**. (סו"ח) **והיי** בסרי"ר **והין**. (סו"ט) **אחרונה ס"א** בסרי"ר ובכי"ר ליתא.

חדושי רד א

מהר"ם יפ"ם

והא תנינן כו' ואם לאו לא יתחילו והרי אפי' מפסיקים כ"ש שלא יתחילו נ"ב צ"ל כ"ש שיתחילו:

והא תנינן וכו'. נ"ב פי' כיון דאין דשאין להתחיל אלא אם יכולים לגמור והאיך יאמר מפסיק ע"י בספר ש"י פי' אחר: **היו** כולן שורה אחת כו' היי הדא דתנינן העומדים בשורה כו' והדא דתניא העומדים משום כבוד כו' והאי דתנינן תמן וכשהוא מנחם כו'. נ"ב נ"ל דה"פ משום דתני לקמן בראשונה היו משפחות עומדים והאבלים עוברין משרבה תחרות בציפורין התקין ר' יוסי ב"ח שיהא משפחות עוברין והאבלים עומדים. מילא הא דקתני העומדים בשורה דהיינו האבלים היו עומדים פטורים זו משנה אחרונה לפי תקנת ר' יוסי. והדא דתני העומדים משום כבוד דהיינו משפחות חייבים משנה ראשונה דהיינו כקודם תקנתא כר' יוסי והיו המשפחות עומדים והאבלים עוברים. והאי דתנינן תמן גבי כ"ג וכשהוא מנחם וכו' משנה אחרונה ס"א ראשונה. ה"פ משום דמסיק א"ר חנינא וכו' מילא בראשונה היו המשפחות עומדין ותיקן ר' יוסי שיהיו האבלים עומדים ואח"כ חזר הדבר ליושנן כמו קודם תקנת ר' יוסי. וצחות לשון דוא לתנא למיקרי ליה לאמצעות ראשונות לאחרונות אחרונות לראשונות. מילא לפ"ז הא דתנינן תמן גבי כ"ג דרך כל העם עוברים והאבלים עומדים. עי' ש"ס דסנהדרין דף י"ח משנה אחרונה דהיינו לפי תקנת ר' יוסי. שהיא אחרונה לראשונה ס"א ראשונה. דהיינו ראשונה לאחרונה. שחזרו הדבר ליושנן, ותנא דמסייע לסוגיא זו עי' מס' תענית דף י"ד ברש"י ד"ה נקום מציעתא בידך וכו':